

УДК 378.011

Чубрей О. С.*

СТРУКТУРА ТА ВИМОГИ ДО ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті розкрито основні поняття, структуру та вимоги до технології підготовки майбутніх учителів географії на засадах компетентнісного підходу. Розглянуто трактування поняття «педагогічна технологія», проаналізовано структуру педагогічної технології та вимоги до неї.

Визначено, що педагогічна технологія – це системний, концептуальний, нормативний опис сукупності дій суб'єктів підготовки, що забезпечують досягнення наперед результатів в умовах певного середовища. Крім цього, педагогічна технологія виступає процесуальною складовою авторської структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів географії, що пов'язана з принципами, прийомами, методами, засобами та психолого-педагогічними умовами реалізації цього процесу. Водночас жодна технологія не є універсальною, що актуалізує потребу в розробці авторської технології підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Визначено, що розроблена педагогічна технологія має відповідати сукупності вимог, які базуються на критеріях технологічності. До критеріїв технологічності відносимо такі: системні аспекти (критерії комплексності та цілісності); наукові аспекти (критерії концептуальності та розвивального характеру); аспекти структури (критерії ієрархічності, логічності, алгоритмічності та варіативності); процесуальні аспекти (критерії керованості, інструментальності, діагностичності, прогнозованості, ефективності, оптимальності, відтворюваності).

До структури авторської технології підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу необхідно включити такі складові: концептуально-методологічну (опис концептуальних ідей, теоретичних і методологічних засад дослідження: підходів, тенденцій та принципів), змістову (мета та зміст підготовки) та процесуальну (опис окремих етапів технології, форм, методів й засобів реалізації, очікуваних результатів кожного етапу, що забезпечить можливість діагностики проміжних й кінцевих результатів).

Ключові слова: структура, вимоги, технології підготовки, професійна підготовка, майбутні вчителі географії, компетентнісний підхід.

Соціально-економічні перетворення в Україні зумовлюють необхідність реформування всіх галузей освіти, що ставить перед вищою педагогічною освітою нові завдання щодо підвищення ефективності теоретичної підготовки майбутніх учителів як основи їхньої професійної компетентності. Серед пріоритетних напрямів реформування вищої школи важливе місце посідають питання оновлення змісту базової педагогічної освіти; запровадження ефективних педагогічних технологій; створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи. Реалізація цих планів вимагає глибокого реформування змісту, форм, методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі.

Проблема вибору технологій професійної підготовки майбутніх учителів географії на засадах компетентнісного підходу стала предметом досліджень багатьох українських науковців, серед яких О. Антонова [1], Т. Гришина [2], Т. Іванова [3], А. Колоченко [4], П. Матвієнко [5], В. Ортинський [6], О. Пехота [7], В. Писаренко [8], Ю. Польшина [9], С. Рябченко [10] та ін.

*© Чубрей О. С.

Проте в сучасних умовах вибір технологій професійної підготовки майбутніх учителів географії не отримало належної уваги, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – розкрити основні поняття, структуру та охарактеризувати вимоги до технології підготовки майбутніх вчителів географії на засадах компетентнісного підходу.

У сучасних умовах неабиякого значення набуває технологізація процесу підготовки майбутніх учителів географії, яка певним чином гарантує одержання наперед визначеного результату, зменшує вплив випадкових факторів та забезпечує його керованість.

Технологізація процесу підготовки майбутніх учителів географії забезпечує низку переваг (О. Пехота) [7]:

- передбачення результатів підготовки та керування процесом;
- комплексне рішення досліджуваної проблеми;
- забезпечення сприятливих умов для розвитку майбутніх учителів географії;
- зменшення впливу негативних та несприятливих умов;
- оптимальне використання наявних ресурсів;
- розробку ефективної технології підготовки.

Питання розробки й упровадження педагогічних технологій широко вивчається в працях сучасних українських та зарубіжних дослідників: О. Антонова, В. Беспалько, І. Богданова, О. Гохберг, О. Глузман, Т. Гришина. І. Данченко, В. Зайчук, Т. Іванова, А. Колеченко, Р. Кравець, П. Матвієнко, В. Писаренко, Ю. Польшина, С. Рябченко, Г. Селевко, С. Сисоєва, С. Харченко та ін.

Розглянемо трактування поняття «педагогічна технологія», проаналізуємо структуру педагогічної технології та вимоги до неї.

Зокрема, С. Харченко визначає «педагогічну технологію» як найбільш оптимальну впорядковану сукупність дій із реалізації методів, засобів та прийомів, що забезпечують досягнення очікуваних результатів в умовах певного середовища [12, с. 23].

В. Ортинський «педагогічну технологію» характеризує як інтегративну систему, що містить певні упорядковані дії, урахує особливості змісту й організації процесу навчання та забезпечує досягнення наперед визначених педагогічних цілей [6, с. 215].

Т. Гришина тлумачить «педагогічну технологію», як множину обґрунтованих проєктивних дій, які здійснюються суб'єктами освітнього процесу з метою забезпечення ефективності підготовки фахівців відповідно до вимог інформаційного суспільства [2, с. 25].

С. Рябченко розглядає «педагогічну технологію», як утілення процесуальної та стратегічної сторін педагогічної діяльності, які визначають сукупність відповідних дій, методів і засобів [10, с. 292].

Зарубіжні дослідники Т. Іванова, А. Колеченко та Г. Селевко наголошують на необхідності розгляду будь-якої педагогічної технології з позицій системного підходу. Зокрема, Г. Селевко акцентує увагу на тому, що будь-яка педагогічна технологія повинна охоплювати всі аспекти й складові педагогічної системи – починаючи від постановки мети й проєктування етапів педагогічного процесу й завершуючи перевіркою його ефективності й результативності [11, с. 145]. А. Колеченко пов'язує педагогічну технологію з системним способом мислення, який він називає «систематизацією освіти» [4, с. 283]. Т. Іванова вважає, що «педагогічна технологія» – це система способів досягнення заздалегідь спроектованої мети, які є систематичними й послідовними [33, с. 22].

Розглянувши сутність поняття «педагогічна технологія», перейдемо до визначення структури технології.

Зокрема, Г. Селевко вважає, що структура педагогічної технології включає концептуальну основу, змістову частину навчання (мета та завдання навчання, зміст навчання) та технологічну частину навчання (організація процесу навчання, методи

й форми навчальної діяльності, методи й форми викладацької діяльності, діагностика) [11, с. 202–203]. Це визначення структури педагогічної технології береться за основу в публікаціях сучасних науковців.

О. Антонова до цієї структури пропонує включити професійний компонент, який передбачає врахування факту залежності ефективності розробленої педагогічної технології від рівня професійної компетентності тих, хто її впроваджує [1, с. 11].

П. Матвієнко в структурі педагогічної технології як окремих компонентів виокремлює діагностику [5, с. 7].

Ю. Польшина до цього переліку додає алгоритм реалізації (послідовність дій), сукупність принципів, перелік необхідних і достатніх педагогічних умов [9, с. 132].

На думку В. Писаренко, будь-яка педагогічна технологія має включати методологічну складову, яка розкриває всі підходи й концепції, що лежать в основі її розробки й реалізації [8, с. 241].

Водночас варто відзначити, що будь-яка розроблена педагогічна технологія має відповідати сукупності вимог, які базуються на критеріях технологічності.

На основі аналізу наукових праць Г. Вишневської, І. Прокопенко, Г. Селевка, С. Сисоєвої, М. Чошанова до критеріїв технологічності відносимо такі:

1) системні аспекти:

– критерій комплексності передбачає забезпечення координації та взаємодії всіх складових педагогічної технології;

– критерій цілісності вимагає забезпечення інтегративності технології з одночасних збереженням специфічних властивостей кожної складової.

2) наукові аспекти:

– критерій концептуальності передбачає, що педагогічна технологія повинна спиратися на відповідну систему поглядів на досліджуваний феномен, яка базується на філософських, загально й конкретно наукових методологічних засадах, ідеях та принципах;

– критерій розвивального характеру передбачає, що педагогічна технологія повинна сприяти особистісному розвитку суб'єктів діяльності.

3. Аспекти структури:

– критерій ієрархічності зумовлює необхідність підпорядкування розробленої педагогічної технології вищим рівням мета-системи;

– критерій логічності передбачає вимогу до побудови педагогічної технології з використанням законів логіки та забезпечення логічності дій;

– критерій алгоритмічності передбачає необхідність визначення в технології окремих кроків у просторі й часі, які виконуються один за одним;

– критерій варіативності передбачає необхідність забезпечення гнучкості складових педагогічної технології елементів відповідно до умов її застосування.

4. Процесуальні аспекти:

– критерій керованість передбачає необхідність забезпечення можливостей коригування, діагностування та адаптації педагогічної технології з метою коригування отриманих результатів;

– критерій інструментальності передбачає необхідність забезпечення педагогічної технології відповідним комплексно-методичним забезпеченням, дидактичними засобами тощо;

– критерій діагностичності передбачає необхідність включення в педагогічну технологію певних діагностичних процедур, які забезпечують можливість визначення ступеню досягнення проектованої мети на будь-якому етапі;

– критерій прогнозованості зумовлює необхідність гарантування педагогічною технологією досягнення визначених результатів із певним ступенем ймовірності та допустимими відхиленнями;

– критерій ефективності передбачає, що розроблена педагогічна технологія буде ефективною й конкурентоспроможною в співвідношення «результат/кількість витрачених ресурсів»;

– критерій оптимальності передбачає, що розроблена технологія є найкращою з можливих у наявних умовах;

– критерій відтворюваності передбачає можливість застосування розробленої педагогічної технології в інших умовах та з іншими суб'єктами підготовки.

Отже, педагогічна технологія – це системний, концептуальний, нормативний опис сукупності дій суб'єктів підготовки, що забезпечують досягнення наперед результатів в умовах певного середовища. Крім цього, педагогічна технологія виступає процесуальною складовою авторської структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів географії, що пов'язана з принципами, прийомами, методами, засобами та психолого-педагогічними умовами реалізації цього процесу. Водночас необхідно відзначити, що жодна технологія не є універсальною, що актуалізує потребу в розробці авторської технології підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

До структури авторської технології підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу необхідно включити такі складові: концептуально-методологічну (опис концептуальних ідей, теоретичних і методологічних засад дослідження: підходів, тенденцій та принципів), змістову (мета та зміст підготовки) та процесуальну (опис окремих етапів технології, форм, методів й засобів реалізації, очікуваних результатів кожного етапу, що забезпечить можливість діагностики проміжних й кінцевих результатів).

Крім цього, розроблена педагогічна технологія повинна узгоджуватись із принципами ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності.

Перспективними для подальших досліджень вважаємо такі проблеми: зміст підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності; принципи ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Література:

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. Ч. 1. Вип. 2. Київ, 2015. С. 8–15.
2. Гришина Т. В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. Х.: Вид. гр. «Основа», 2003. 94 с.
3. Иванова Т. В. Системный подход как методологическая основа изучения зарубежного опыта формирования содержания естественно-научного и биологического образования. *Биология в школе*. 2013. № 9. С. 21-30.
4. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий: Материалы для специалиста образовательного учреждения. СПб.: Изд-во «Каро», 2006. 368 с.
5. Матвієнко П. І. Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика: Довідник статей. 2-е вид., переробл. і допов.: у 2 ч. Ч. І. Полтава: ПОІППО. 2007. 220 с.
6. Оргинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
7. Пехота О. М. Освітні технології: навчально-методичний посібник. К.: Вид-во «А.С.К.», 2004. 256 с.
8. Писаренко В. И. Технологический подход в современной педагогике. *Известия Южного федерального университета*. 2012. Вып. 7. Т. 132. С. 240–247.
9. Польшина Ю. Ю. Сутність, принципи та структура технології формування соціальних якостей молодших школярів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2011. Вип. 26. С. 130–134.
10. Рябченко С. В. Система технологій навчання у структурі підготовки вчителів біологічних спеціальностей. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 144. С. 290–293.

11. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 1998. 256 с.
12. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології: навч.-метод. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2005. 552 с.

Chubrei O. S.

STRUCTURE AND TECHNOLOGY REQUIREMENTS REGARDING PREPARATION
OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS TO THE PROFESSIONAL ACTIVITY
ON THE BASIS OF A COMPETENCE APPROACH

The article describes the basic concepts, structure and requirements for the technology of training future geography teachers on the basis of a competence approach. The interpretation of the concept of »pedagogical technology« is considered, were analyzed the structure of pedagogical technology and its requirements.

Author determined that pedagogical technology is a systematic, conceptual, normative description of a set of actions of the subjects of training, which ensure the achievement of results in a certain environment. In addition, pedagogical technology is a procedural component of the author's structural and functional model of training future teachers of geography, which is related to the principles, techniques, methods, tools and psychological and pedagogical conditions for the implementation of this process. At the same time, it should be noted that no technology is universal, which actualizes the need to develop authoring technology to prepare future teachers of geography for professional activity on the basis of a competent approach.

It has been determined that the developed pedagogical technology must meet a set of requirements based on the criteria of adaptability. The criteria for manufacturability include the following: systemic aspects (criteria of complexity and integrity); scientific aspects (criteria of conceptual and developmental character); aspects of structure (criteria of hierarchy, logic, algorithmicity and variability); procedural aspects (criteria of controllability, instrumentality, diagnostics, predictability, efficiency, optimality, reproducibility).

The structure of the author's technology of preparation of future teachers of geography for professional activity on the basis of competence approach should include the following components: conceptual and methodological (description of conceptual ideas, theoretical and methodological bases of research: approaches, tendencies and principles), content (purpose and content of preparation) and procedural (description of individual stages of technology, forms, methods and means of implementation, expected results of each stage that will provide an opportunity to diagnose intermediate and final results).

Key words: structure, requirements, training technologies, vocational training, future geography teachers, competence approach.

Дата надходження статті: «12» квітня 2019 р.